

Saksan kielelle tarvetta pohjalaisyrityksissä

Anneli Airola

Kirja-arvio: Margit Breckle & Marleena Rinne: Yritysviestintä pohjalaismaakuntien ja saksankielisten maiden välillä. 2016. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 209.

MARGIT BRECKLE & MARLEENA RINNE

Yritysviestintä
pohjalaismaakuntien
ja saksankielisten
maiden välillä

VAASAN YLIOPISTON JULKAISUJA
SELVITYKSIÄ JA RAPORTTEJA 209

Julkaisussa "Yritysviestintä pohjalaismaakuntien ja saksankielisten maiden välillä" (Breckle & Rinne 2016) esitellään syksyllä 2015 toteutetun ja keväällä 2016 julkistetun yrityskyselyn tulokset. Tutkimus on osa Vaasan yliopiston hallinnoimaa Yritysviestintä Pohjanmaan ja saksankielisten maiden välillä -projektia. Tutkimuksen lähtökohtana oli Vaasan ja Pohjanmaan vahva kansainvälistyminen. Muun muassa Vaasan seudun tuotannosta meni vientiin yli 80 % tutkimuksen tekovaiheessa. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat saksankielisiin maihin kauppaa käyvät yritykset Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla. Tavoitteena oli kartoittaa yritysten kielitaidon tarvetta, suuntautua erityisesti saksan kieleen ja selvittää, millaisissa tilanteissa saksaa käytetään ja aiheuttaako se henkilöstölle hankaluuksia. Myös kielipalvelujen tarpeellisuutta kartoitettiin.

Kansainvälistyminen edellyttää kielitaitoa

Suomen voimakas kansainvälistyminen 2000-luvulla heijastuu yritysten kielitaito- ja viestintätarpeisiin. Kielitaitoa ja kommunikointitaitoja tarvitaan, kun liikutaan eri maissa, eri maanosissa ja myös omassa maassa. Digitalisaatio ja sen tarjoamat verkostot ovat tuoneet kansainvälisyyden osaksi yritysten jokapäiväistä toimintaa.

Tutkimuksen alkuosassa luodaan katsaus aikaisempiin saksan kielen käyttöä kartoittaneisiin tutkimuksiin. Suomessa ensimmäiset kielitaitokartoitukset tehtiin 1970-luvulla. Nopea kansainvälistyminen 1990-luvulla loi uusia paineita yritysten henkilöstön kielitaidolle, mikä heijastui myös kielitaitokartoitusten nopeana kasvuna. Ensimmäinen saksan kielen tarvetutkimus tehtiin 1990-luvulla, ja sen jälkeen niitä on toteutettu melko säännöllisesti. Lähes kaikissa saksan kielen tarvekartoituksissa kohderyhmänä on ollut koko Suomi. Luonteenomaista näille kielitaitokartoituksille on, että kielitaitoa pidetään tärkeänä ja välttämättömänä. Kielistä englantia tarvitaan eniten, mutta saksan kielen osaaminen on tärkeää erityisesti silloin, kun kommunikoidaan saksalaisten liikekumppaneiden kanssa. Saksan kielen osaamisen tarve on tärkeää sekä virallisissa että epävirallisissa tapaamisissa.

Pelkästään Pohjanmaan yrityksiä saksan kielen osaamista ei ole kartoitettu, joten käsillä oleva tutkimus tuo arvokasta tietoa tämän alueen saksan kielen tarpeista. Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Keski-Pohjanmaalla on 145 yritystä, joilla on

liiketoimintaa saksankielisiin maihin. Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa näiden yritysten kielitaitotarpeita ja erityisesti saksan kielen käyttöä. Yrityskysely toteutettiin sähköisellä kyselylomakkeella, joka oli saatavilla suomeksi ja ruotsiksi. Kyselylomake palautettiin 45 yrityksestä, mutta koska vain kokonaan täytetyt lomakkeet huomioitiin, arvioitavaksi jäi 36 lomaketta (24,8%), joista 21 oli suomenkielistä ja 15 ruotsinkielistä. Tutkimuksessa ei tuotu esille syytä, miksi vaillinaisesti täytettyjä lomakkeita ei huomioitu mukaan arviointiin. Olisi syytä olettaa, että myös niistä olisi saatu arvokasta tutkimustietoa. Huomio kiinnittyy melko alhaiseen vastausprosenttiin (24,8%). Kyselylomake oli pituudeltaan seitsemän sivua ja siinä oli 32 kysymystä. Saattaa olla, että yrityksissä näin pitkään kyselylomakkeeseen vastaaminen oli koettu liian työlääksi.

Kyselylomakkeen kysymyksistä puolet käsitteli vastaajien taustatietoja. Osa taustatiedoista ei raportoitu eikä hyödynnetty tulosten käsittelyssä. Tällaisia tietoja olivat mm. vastaajan sukupuoli ja syntymävuosi. Olisi ollut mielenkiintoista tietää, miten sukupuoli ja syntymävuosi vaikuttavat vaikkapa oman kielitaidon arviointiin ja kielten käyttöihyeyteen. Taustatieto-osiossa kävi ilmi, että kyselylomakkeeseen vastaavat, joista lähes 90 % työskenteli yrityksen johtotehtävissä, hallitsivat vieraista kielistä parhaiten englantia ja sen jälkeen saksaa. Enemmistö vastaajista ilmoitti oppineensa saksan kieltä lähinnä peruskoulussa ja/tai lukiossa. Osa oli jatkanut saksan opintojaan yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa. Lisäksi elinikäinen oppiminen oli osa monien vastaajien työuraa: useat vastaajista olivat oppineet saksaa henkilökohtaisten kontaktien kautta tai oleskellessaan ja/tai työskennellessään ulkomailla.

Tulevaisuuden tärkeimmät vieraat kielet vastaajien näkemysten mukaan olivat englanti, saksa ja venäjä. Tutkimuksen kielten tärkeysjärjestys poikkeaa esimerkiksi Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) vuonna 2009 toteuttamasta erittäin laajasta Suomen kattavasta kyselystä koskien yritysten kielitarpeita: kyselyyn vastanneet yritykset työllistivät 370 000 henkilöä. EK:n tutkimuksessa, jossa oli myös ruotsi mukana, tärkeimpien kielten järjestys oli englanti, ruotsi, venäjä ja saksa. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2010.)

Saksan kielen osaajia tarvitaan työelämässä

Tutkijat kartoittivat vastaajien saksankielisten kirjallisten ja suullisten viestintätilanteiden yleisyyttä ja luonnetta. Tulosten mukaan yli puolet vastaajista käytti englantia kirjallisissa viestintätilanteissa saksankielisten liikekumppaneiden kanssa. Toiselle sijalle sijoittui saksa.

Sähköpostien yleistyttyä paperiset kirjeet ovat lähes täysin poistuneet, mikä näkyi myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Sekä epäviralliset että viralliset sähköpostit olivat yleisin jokapäiväiseen viestintään kuuluva saksankielellä kirjoitettu tekstilaji. Kirjoitettua saksaa tarvittiin myös pöytäkirjojen, muistioiden ja käyttöohjeiden sekä sopimusten laadinnassa.

Mielenkiintoinen kysymys liittyi saksankielisten viestien kirjoittamisprosessiin, eli millainen osuus vastaajilla itsellään oli viestin kirjoittamisessa. Yli puolet vastaajista kirjoitti viestit itse, osa taas kirjoitti luonnoksen itse jonkun muun viimeistellessä sen. Saksaa luettiin enemmän kuin kirjoitettiin. Eniten luettiin epävirallisia ja virallisia sähköposteja. Myös sopimuksia, virallisia paperikirjeitä ja raportteja luki noin puolet vastaajista.

Suullisessa viestinnässä saksankielisten liikekumppaneiden kanssa suurin osa vastaajista käytti englantia, mutta myös saksaa käytettiin. Jokapäiväisistä suullisista viestintätilanteista yleisimpiä olivat puhelinkeskustelut ja asiakaspalvelutilanteet. Kun suullisen viestinnän tarvetta tarkasteltiin vuositasolla, yleisimmät viestintätilanteet olivat epäviralliset tapaamiset ja sen jälkeen messut sekä neuvottelut.

Saksan kieltä on tarkasteltu kielen osa-alueiden mukaisesti (kirjoittaminen, lukeminen, puhuminen, kuullun ymmärtäminen). Niistä tutkimuksessa annetaankin monipuolista tietoa. Kansainvälisessä kaupassa tarvitaan kielitaidon ohella myös kulttuuritietoutta. Olisikin ollut toivottavaa, että myös kulttuuritietous, joka on oleellinen osa kielitaitoa, olisi huomioitu tässä selvityksessä.

Useat vastaajat osasivat saksan ja englannin lisäksi myös muita kieliä. Koska kielen osaaminen eri kielissä ja kielenkäytön eri osa-alueilla on erilaista, olisi ollut mielenkiintoista tietää, hyödyntävätkö vastaajat eri kielten osaamista viestintätilanteissa saadakseen viestin ymmärretyksi. Monikielisyydellä voidaan tehostaa viestin perillemeno.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan saksan kielen taitoaan kielen eri osa-alueilla (lukeminen, kuunteleminen, kirjoittaminen ja puhuminen) taitotasosteikolla A1–C2 niin, että vastaajat valitsivat sopivimman vaihtoehdon: heikko, välttävä, tyydyttävä, hyvä, erittäin hyvä ja sujuva.

Tuloksista käy ilmi, että molempia kotimaisia kieliä hallittiin hyvin. Lähes puolet vastaajista, joiden äidinkieli oli suomi, ilmoitti omaavansa vähintään tyydyttävät ruotsin

kielen taidot. Vieraista kielistä englantia osattiin parhaiten. Sujuvasti tai erittäin hyvin englantia ilmoitti osaavansa noin 70 % vastaajista, kun taas saksan kieltä sujuvasti tai erittäin hyvin ilmoitti osaavansa neljännes vastaajista. Yli puolet vastaajista ilmoitti osaavansa saksaa vähintään tyydyttävästi. Vastaajien joukossa oli myös ranskan, espanjan sekä venäjän kielen taitajia.

Itsearviointien tulosten mukaan kielen vastaanottaminen, ts. lukeminen ja kuunteleminen, arvioitiin vahvemiksi kuin kielen tuottaminen, ts. kirjoittaminen ja puhuminen. Bachman & Palmerin mukaan (1989) itsearviointille on luonteenomaista, että kielenkäyttäjät tunnistavat helpommin puutteitaan kuin vahvuuksiaan kielitaidon eri osa-alueilla.

Lukija jää pohtimaan itsearviointien asteikkokuvauksia: heikko, välttävä, tyydyttävä, hyvä, erittäin hyvä ja sujuva. Itsearviointiin olisi hyvä sisällyttää aukikirjoitetut taitotasojen kuvaukset, jotka auttavat itsearviointien tekijää arvioimaan, miten hyvin hän hallitsee kieltä kielitaidon eri osa-alueilla. Pohdittavaksi jää, olisivatko aukikirjoitetut taitotasojen kriteerikuvaukset vaikuttaneet itsearviointien tuloksiin.

Saksan kielen hankaluudet tunnistettiin

Vastaajia pyydettiin tunnistamaan saksan kielen hankaluuksia kielen eri osa-alueilla. Saksan kirjoittaminen oli heille vaikeinta. Eniten ongelmia vastaajille tuotti kirjallisessa viestinnässä sanasto ja kielioppi. Saksankielisten tekstien lukeminen tuotti vaikeuksia vähintään joskus yli puolelle vastaajista. Tekstien lukemista vaikeuttivat sanasto, tyyli, monimutkaiset lauseet ja vaikeat tekstilajit, kuten sopimukset. Puhutun saksan ymmärtäminen tuotti vaikeuksia vähintään joskus lähes puolelle vastaajista. Vahvin osa-alue oli saksan puhuminen, joka tuotti vaikeuksia vähintään joskus noin 40 %:lle vastaajista. Puhutun kielen ymmärtämisestä hankaloittivat sanasto, eri murteet ja puhenopeus.

Tutkimuksessa mukana olleilla yrityksillä oli liiketoimintaa saksankielisten maiden kanssa. Olisi luontevaa, että saksan kieltä osattaisiin mahdollisimman hyvin, jotta kanssakäyminen helpottuisi. Tulokset osoittivat, että saksankielinen viestintä aiheutti vastaajille hankaluuksia ainakin joskus. Kuitenkin vain pieni osa vastaajista oli pohtinut toimenpiteitä ongelmien ratkaisemiseksi. Saksan kieleen liittyvistä kielipalveluista oli kiinnostunut vain pieni osa vastanneista yrityksistä.

Tutkimuksen tulokset laajempaan käyttöön

Tulokset osoittavat, että pohjalaismaakuntien yrityksissä kielten osaamista pidettiin tärkeänä. Erityisesti englannin ja saksan kielen merkitystä pidettiin tärkeänä sekä nyt että tulevaisuudessa. Yrityksissä oli tarvetta saksan kielelle suullisissa ja kirjallisissa tilanteissa.

Saksan kielen osa-alueiden osaamisen kartoitus on monipuolista ja kaikista osa-alueista saadaan tutkittua tietoa, jota tutkijat voivat hyödyntää esimerkiksi jatkotutkimuksissa. Tutkimuksen saatteeksi-osiossa tutkijat mainitsevat, että "Raportti on suunnattu tutkijoille ja kaikille niille, jotka ovat työnsä puolesta tekemisissä Suomen ja saksankielisten maiden välisten liikesuhteiden kanssa".

Yleensä työelämän kielitaitokartoitusten tavoitteena on saada tietoa yritysten kielitaitotarpeista kielten opetussuunnitelmien ja opetussisältöjen ajantasaistamiseksi. Tärkeä tavoite on myös tulevaisuuden ennakointi: millaisia muutoksia on odotettavissa yritysten kielitaidon tarpeissa.

Tässä selvityksessä hankittu tieto antaa arvokasta tietoa ja ideoita oppilaitosten saksan kielen opetussuunnitelmien laatimiseen ja samalla painottaa saksan kielen merkitystä suomalaisessa työelämässä. Mielenkiintoista olisi myös tietää, miten tutkimuksen tulokset vaikuttavat Vaasan yliopiston kielikeskuksen opetustarjontaan ja -sisältöihin.

On oletettavaa, että myös yritykset ovat kokeneet kielitaitokartoituksen tärkeäksi, koska niinkin monet yritykset ovat vastanneet melko pitkään kyselylomakkeeseen. Lukija jää pohtimaan, miksi kielitaitotarpeita on kartoitettu vain kyselylomakkeella eikä yrityshaastatteluja ole sisällytetty tutkimukseen. Haastatteluilla olisi voitu saada tarkentavaa ja syventävää lisätietoa yritysten kielitaitotarpeista. Tutkijat mainitsevatkin haastattelut pohtiessaan jatkotutkimuksen aiheita. Lisäksi tutkijat ehdottavat mahdolliseksi jatkotutkimukseksi vastaavanlaista tutkimusta, joka toteutettaisiin maanlaajuisesti koskemaan kaikkia suomalaisia yrityksiä, joilla on liikesuhteita saksankielisiin maihin. Mielenkiintoa herättävä jatkotutkimuksen aihe mielestäni olisi kartoittaa tässä tutkimuksessa mukana olleiden suomalaisten yritysten saksankielisten liikekumppaneiden käsityksiä siitä, miten kommunikointi onnistuu suomalaisten yritysten kanssa.

Julkaisun kirjottajista Margit Breckle toimii yliopistolehtorina ja saksan kielen ja kulttuurin kandidaattiohjelman johtajana Vaasan yliopistossa ja Marleena Rinne on toiminut tutkimusapulaisena Vaasan yliopiston hallinnoimassa Unternehmenskommunikation zwischen Pohjanmaa und den deutschsprachigen Ländern -tutkimusprojektissa.

Anneli Airola on englanninopettaja (emerita), joka on toiminut opettajana ja erikoissuunnittelijana Karelia-ammattikorkeakoulussa Joensuussa.

Lähteet

Bachman L. ja Palmer A. 1989. The construct validation of self-ratings of communicative language ability. *Language Testing* 6, 1989. 14–29.

Elinkeinoelämän keskusliitto 2010. Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009.
- https://ek.fi/wp-content/uploads/Henko2009_Tyoelamassa_tarvitaan_yha_useampia_kielia.pdf